

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.2.25>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПУВАНЬ НА ШКОДУ ЕКОНОМІЧНИМ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ

Хороновський Олег Ігорович,
кандидат юридичних наук,
здобувач відділу аспірантури і докторантури
Національної академії Служби безпеки України

В статті розглянуто приклади побудови правоохоронних систем в іноземних державах, окремі принципи їх функціонування та вжиття ними заходів з протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави. Запропоновано використання досвіду США в частині контролю за фінансовими операціями та міжвідомчого використання баз даних. Акцентовано увагу на досвіді Великобританії щодо створення спеціального органу у сфері боротьби з організованою злочинністю та активної нормотворчої діяльності, яка виражається у прийнятті низки загальнодержавних концепцій та програм. Окремо виділено досвід Німеччини у налагодженні системи збору та обміну інформацією між правоохоронними органами, створені потужної мережі спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, яка має чітку координацію та ієрархічну побудову. Зазначено, що система протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави в європейських країнах має дві моделі побудови залежно від розподілу функцій та завдань між державними органами: інтегровані в діяльність поліцейських органів та концентровані в одній правоохоронній структурі, яка спеціалізується на всіх видах економічних злочинів. Зроблено висновок, що зарубіжний досвід дає різноманітні позитивні приклади, такі як: контроль за фінансовими операціями; уніфікація баз даних та забезпечення правоохоронних структур доступом до них; створення спеціальних органів по боротьбі з організованою злочинністю; ефективний міжнародний та міжвідомчий обмін інформацією; горизонтальна інтеграція через спільні слідчі групи, міжвідомчі центри розслідувань, відрядження працівників та спільне розпорядження персоналом. Проте використання такого досвіду в Україні потребує залучення широкого кола спеціалістів, глибокого аналізу норм чинного законодавства та чіткого прогнозування практичної значимості та реалізації нововведень в правоохоронній системі.

Ключові слова: організована злочинність, транснаціональні організовані злочинні угруповання, економічні інтереси держави, правоохоронна система, протидія злочинності, правоохоронні функції.

Khoronovskyi Oleg. Foreign experience in countering the activities of transnational organized criminal groups to the harm of the state economic interests

The article examines examples of the construction of law enforcement systems in foreign countries, individual principles of their functioning, and taking measures to counter the activities of transnational organized criminal groups to the harm of the state economic interests. It is proposed to use the experience of the USA in terms of control over financial transactions and interagency use of databases. Attention is focused on the experience of Great Britain in

the creation of a special body in the field of combating organized crime and active rule-making activity, which is expressed in the adoption of a number of national concepts and programs. Germany's experience in setting up a system of information collection and exchange between law enforcement agencies, a powerful network of special units to combat organized crime, which has a clear coordination and hierarchical structure, is highlighted separately. It is noted that the system of counteracting the activities of transnational organized criminal groups to the harm of the state economic interests in European countries has two construction models depending on the distribution of functions and tasks between state bodies: integrated into the activities of police bodies and concentrated in one law enforcement structure that specializes in all types of economic crimes. It was concluded that foreign experience provides various positive examples, such as: control over financial transactions; unification of databases and providing law enforcement structures with access to them; creation of special bodies to combat organized crime; effective international and interdepartmental exchange of information; horizontal integration through joint investigation teams, interagency investigation centers, secondment of staff and joint staffing. However, the use of such experience in Ukraine requires the involvement of a wide range of specialists, a deep analysis of the norms of the current legislation and a clear forecast of the practical significance and implementation of innovations in the law enforcement system.

Key words: *organized crime, transnational organized criminal groups, economic interests of the state, law enforcement system, crime prevention, law enforcement functions.*

Досвід протистояння держави й транснаціональної організованої злочинності засвідчив, що остання малочутлива до традиційних заходів впливу. У процесі кримінальної еволюції вона набула частковий імунітет до традиційних систем запобігання злочинам, їх розслідування, здійснення правосуддя та виконання покарання. Надзусилля суспільства в протидії транснаціональній організованій злочинності полягають в розробленні таких заходів руйнівного впливу на цей кримінальний феномен, під час реалізації яких удалося б запобігти порушення небезпечного рівня беззаконня. Досягнення таких цілей можливо лише за умови об'єднання зусиль всіх суб'єктів протидії як на національному так і на міжнародному рівнях. Важливим заходом на цьому напрямку є вивчення позитивного досвіду іноземних держав та можливість його використання на національному рівні.

Так, корисним для України може бути вивчення деяких положень законодавства іноземних країн, якими визначені чіткі алгоритми дій та інструкції щодо окремих заходів з протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави, а також особливостей побудови та функціонування різних правоохоронних систем.

Розпочнемо огляд зі США, де запроваджена і функціонує одна із найбільш дієвих законодавчих систем. Із прийняттям закону про контроль над організованою

злочинністю у 1970 р. було прийнято закон «Про банківську таємницю». Він вимагає від фінансових установ ведення певного базового обліку клієнтів впродовж 5 років (сюди входять досє на клієнтів з їх персональними даними, інформація про їх участь у фінансових операціях за певний проміжок часу), а також звітування про певні внутрішні та закордонні трансакції як юридичних, так і фізичних осіб. Згідно з цим законом банки повинні заповнювати звіт про валютну операцію (CTR) при будь-якій трансакції готівки на суму понад 10 тисяч доларів США. Звіт про іноземні банківські та фінансові рахунки (FBAR) заповнюють особи, які мають фінансові капіталовкладення або право підпису на іноземному рахунку, баланс якого хоча б раз за минулий рік перевищив 10 тисяч доларів США. Але найбільш ефективним засобом боротьби з незаконними фінансовими операціями вважається подання банками звіту про підозрілу діяльність (SAR). У ньому повідомляється про порушення або підозрювані порушення федерального законодавства. Це може бути ухилення від вимог закону про банківську таємницю, проведення трансакції, яка не має видимого значення або незвичайна для даного клієнта і щодо якої банк не має прийнятого пояснення. Крім того, такий звіт заповнюється, якщо є потенційний підозрюваний, а загальна сума трансакції 5 тисяч доларів США і більше, або коли є будь-яке порушення і сума трансакції 25 тисяч доларів США і більше, навіть за відсутності потен-

ційного підозрюваного. Звіти про підозрілу діяльність подаються до мережі боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN). Метою останньої є забезпечення координації дій суб'єктів боротьби з економічними злочинами у запобіганні та виявленні руху незаконних грошей. Ця мережа створена як центральне джерело інформації для розслідування «відмивання» грошей та інших фінансових злочинів на федеральному, штатному та місцевих рівнях. Серед її функцій слід назвати також нагляд за виконанням закону «Про банківську таємницю» та міжнародну діяльність. До мережі входять 16 різних федеральних відомств, у тому числі ФБР, державне податкове управління, поштова інспекція США, федеральна корпорація страхування вкладів, митна служба США, національна гвардія та ін. У сфері запобігання фінансовим злочинам особливого значення набуває факт одержання необхідної інформації та взаємообмін нею зацікавлених сторін. Інформація, пов'язана з фінансовими операціями, зберігається численними державними установами федерального, місцевого рівня та штатів. Цими джерелами накопичуються, зберігаються та використовуються дані про фінансові операції [1]. В Україні також застосовуються схожі заходи, проте, на нашу думку, вони являються в якійсь мірі пом'якшеними. Так, звітування фінансовими установами спеціально уповноваженому органу про трансакції відбувається лише у разі, коли розмір операції дорівнює чи перевищує 400 тисяч гривень, та за умов наявності певних критеріїв щодо суб'єкта операції, країни походження та готівкової форми [2]. У цьому випадку доцільно розглянути можливість скасування критеріїв щодо звітування такої інформації, обмежившись лише розміром трансакції на зразок США.

Загалом система правоохоронних органів США є надзвичайно складною та поєднує федеральні та місцеві структури. На федеральному рівні боротьбою з організованою злочинністю, в тому числі транснаціонального характеру займаються більше ніж сімдесят правоохоронних відомств. Але серед них можна виділити декілька основних міністерств, на яких покладено основне завдання – протидія орга-

нізованій злочинності: ФБР, прокуратура, велике журі, яке складається з 23 присяжних і є органом досудового розслідування. Результатом розгляду справи великим журі може бути або її припинення, або направлення до суду з обвинувальним висновком [3, с. 38].

Важливе місце у системі органів США з протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави посідає Національний інформаційний центр боротьби з кримінальною злочинністю (NCIC), який накопичує дані, пов'язані з кримінальними злочинами та злочинцями, що збираються правоохоронними органами на місцях у штатах та на федеральному рівні. Накопичену інформацію можна за декілька секунд одержати через телекомунікаційну мережу. Термінальні пристрої мережі розміщені по всій країні в поліцейських відділеннях, офісах шерифів, поліцейських управліннях штатів і федеральних правоохоронних відомствах. Крім того, центр NCIC за декілька секунд постачає комп'ютерні дані всім відомствам, підключеним до державних централізованих систем. Призначенням центру NCIC є функціонування як національної довідкової служби для п'ятдесяти комп'ютерних систем штатів і густонаселених міських зон [4].

Окрім NCIC також функціонує Національний комп'ютерний центр (IRS), який зберігає інформацію про документацію на всіх відомих платників податків, у тому числі дані про їх податкову заборгованість [5] та центр оперативної інформації (EPIC), який збирає, обробляє та поширює інформацію про осіб, які займались контрабандою, відмиванням «брудних» коштів тощо. Інформація EPIC може включати ім'я особи, опис її відомої діяльності, важливі події, зв'язки або причетність до інших різновидів діяльності, літаки або транспортні засоби, якими користується об'єкт, дані спостереження за внутрішніми та закордонними переміщеннями підозрюваного, імена спільників [6].

Таким чином, правоохоронні органи та інші відомства США, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю загалом, мають доступ до декількох баз даних, що дозволяє їм оперативно одержувати

всю необхідну інформацію. Цей факт має принципове значення, а досвід може бути використаний в Україні.

Окремо заслуговує на увагу досвід Великобританії щодо створення шляхом злиття кількох відомств – Національного агентства по боротьбі зі злочинністю (National Crime Agency, далі – NCA). Спецслужбу називають аналогом американського ФБР та її представництва розміщуються у 40 країнах світу. NCA займається боротьбою з організованою злочинністю, нелегальною міграцією, економічними правопорушеннями та кіберзлочинністю. За всіма напрямками агентство співпрацює із правоохоронними органами 150 країн, щоб виявляти міжнародні зв'язки злочинних груп. NCA опублікувало «Національну стратегічну оцінку організованої злочинності». У звіті використовувались дані правоохоронних органів, уряду, приватного сектора, щоб викласти розуміння Сполученим Королівством загрози, яка походить від організованої злочинності. Агентством чітко визначаються загрози, які для Великобританії створює організована злочинність, серед яких: контрабанда, незаконна транскордонна торгівля, шахрайство в промислових масштабах та відмивання «брудних» коштів [7].

В якості позитивного моменту варто вказати той факт, що Уряд Великобританії і автономні адміністрації в Північній Ірландії і Шотландії несуть відповідальність за політику, включаючи серйозну і організовану злочинність. В Англії та Уельсі Міністерство внутрішніх справ несе загальну відповідальність за політику, стратегію і фінансування. Цікавим моментом є також те, що у Великобританії немає спеціального потоку фінансування для боротьби з серйозною і організованою злочинністю. Робота фінансується через кілька незв'язаних потоків фінансування з джерел, які є предметом щорічних торгів і процесів прийняття рішень [8].

Крім того, варто відмітити своєрідне «ноу-хау» Великобританії у сфері запобігання злочинності шляхом впровадження електронного сервісу під назвою «Карта злочинності». Його суть полягає у можливості для будь-якого користувача мережі Інтернет оцінити рівень криміногенності у будь-якій частині Великобрита-

нії. Зокрема, сервіс дозволяє: визначити рівень та динаміку злочинності; виявити найбільш поширені злочини чи делікти; порівняти показники злочинності теперішнього часу із попередніми періодами тощо [9].

Отже, узагальнюючи досвід Великобританії у сфері протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави варто відзначити, що в зазначеній державі сформувався досить дієвий та ефективний механізм протидії цьому негативному явищу. Його позитивними моментами, які в тому числі можна використати в Україні, слід визнати наступні: по-перше, законодавець цієї країни веде досить активну нормотворчу діяльність у відповідному напрямку, про що свідчить низка загальнодержавних концепцій та програм, які постійно оновлюються та вдосконалюються з метою адаптації їх положень до конкретної ситуації в державі; по-друге, державні інституції у цій країні володіють досить широким колом повноважень; по-третє, особливої уваги заслуговує наявність окремого органу державної влади, метою діяльності якого є протидія організованої злочинності.

Тепер коротко зупинимося на діяльності правоохоронних органів Німеччини як суб'єктів протидії організованої злочинності. У Німеччині в кожній адміністративній одиниці (землі) існує офіс, який збирає розвідувальну інформацію, пов'язану з діяльністю організованої злочинності. Ці індивідуальні офіси об'єднані у рамках штаб-квартири федерального департаменту кримінальних розслідувань. Координує розслідування штаб-квартира федерального відділу кримінальної розвідки, яку інформує слідчий відділ державного прокурора про наявну інформацію щодо виявленої конкретної злочинної діяльності. Відділи боротьби з організованою злочинністю з ідентичними структурами входять до структури федеральних земель. Розвідувальна діяльність та аналіз інформації координуються завдяки обміну даними між відділом боротьби з організованою злочинністю земель, відділом кримінальної поліції цих територій та федеральним відділом кримінальної поліції (на національному рівні). Загалом, розвід-

увальна інформація щодо злочинних організованих угруповань збирається поліцією. Необхідні дані також одержуються від прокуратури і податкових органів. Прокуратура повинна порушити кримінальну справу, якщо є достатні фактичні дані, що свідчать про кримінальний злочин. Ці дані можуть одержуватись через повідомлення агентів чи анонімні повідомлення будь-яких осіб. Отже, порушення кримінальної справи є відповіддю на одержану або зібрану за ініціативою правоохоронного органу інформацію. Але забороняється ініціювати розслідування без попередньої підозри у кримінальній дії. Серед методів збирання розвідувальної інформації слід назвати допит свідків, коротке або довгострокове спостереження, обшук та захоплення, телефонне прослуховування [10].

Можемо констатувати, що в Німеччині добре налагоджена система збору та обміну інформацією між правоохоронними органами, створена потужна мережа спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, яка має чітку координацію та ієрархічну побудову.

Зазначимо, що в європейських країнах, так само як в Україні, система протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави складається з таких основних елементів:

- поліцейські органи;
- спеціалізовані правоохоронні органи;
- податкові служби;
- митні служби;
- органи фінансової розвідки.

З урахуванням розподілу функцій та завдань між державними органами в європейських країнах існує кілька моделей такої побудови.

Перший варіант розподілу повноважень – суто «поліцейський» підхід, коли ці функції інтегровані в діяльність поліцейських органів як один з напрямків діяльності. В Данії і Норвегії поліція поєднує функції протидії традиційній злочинності щодо порушення майнових прав, а також порушенням податкового, митного законодавства, відмиванню «брудних» грошей. Податкові і митні служби в цих країнах не мають правоохоронних повноважень і здійснюють тільки фіскальне адміністрування. Поза межами

Європи подібну модель має Японія. Словенська модель відрізняється від окресленої тим, що фінансова розвідка віднесена до функцій міністерства фінансів.

Другий варіант інтеграції повноважень – «централізований», який особливо характерний для Італії. Ця країна має потужну вогнізовану правоохоронну структуру, що спеціалізується на всіх видах економічних злочинів. Фінансова гвардія Італії (Guardia di Finanza) адміністративно підпорядкована міністерству економіки і фінансів. Цьому ж міністерству підпорядкований орган фінансової розвідки, але він не входить до структури Фінансової гвардії. Така модель має більш ніж вікову історію. Вона відбиває італійський досвід держаного будівництва і особливості географічного положення країни.

Ознаки італійської моделі мають правоохоронні системи Греції, Туреччини і Ісландії, але зі значно меншою концентрацією повноважень. Так, у Туреччині і Ісландії певні правоохоронні повноваження мають митні служби, а у Греції – ще і податкова служба.

Третій варіант інституційної інтеграції полягає в об'єднанні податкових і митних служб у якості правоохоронних органів у рамках одної адміністративної структури. Таку модель мають Австрія, Великобританія, Ірландія, Нідерланди, Португалія, Іспанія, а поза межами Європи – Південна Африка. Однак така організація не охоплює всі функції. Злочини, не пов'язані з порушеннями податкового і митного законодавства (або у випадках, коли такі правопорушення не є визначальними) відносяться до компетенції поліції. Крім того в усіх зазначених країнах, окрім Іспанії і Південної Африки, поліція здійснює і функції фінансової розвідки (в Іспанії і Південній Африці – міністерство фінансів).

В Бельгії і Словаччині також діє інтегрована податкова і митна структура. Однак її правоохоронні повноваження обмежені митними справами, податкові правопорушення розслідує поліція.

Решта моделей дає приклади широкого розподілу повноважень. У Люксембурзі, Фінляндії, Франції, Чехії податковими розслідуваннями займається поліція, податкова служба здійснює тільки

адміністрування, а митна служба має власні правоохоронні повноваження. Різниця між цими країнами полягає у тому, що у Люксембурзі і Фінляндії фінансова розвідка віднесена до компетенції поліції, а у Франції і Чехії – міністерства фінансів.

У Німеччині, Швейцарії і Швеції, а поза межами Європи – Нової Зеландії, податкові і митні служби мають власні правоохоронні повноваження, які не перетинаються з функціями поліції, однак поліція здійснює фінансову розвідку. Низка країн поза межами Європи – Австралія, Індія, Канада, Південна Корея, США, Чилі – має схожу модель за винятком того, що фінансова розвідка відноситься до компетенції міністерства фінансів [11].

З наведеного можна зробити висновок, що в Європі існують два варіанти повної інтеграції правоохоронних функцій щодо протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави: в структурі міністерства внутрішніх справ або в структурі міністерства фінансів. Останній варіант, італійський, є унікальним для Європи. Часткова інтеграція функцій, які стосуються бюджетних зборів, можлива в рамках спільних структур, що поєднують податкові та митні служби. Однак і у такому випадку така інтегрована структура зазвичай адміністративно підпорядкована міністерству фінансів.

Проблема інтеграції правоохоронних функцій пов'язана з різноманітністю економічних злочинів, характер яких достатньо динамічно змінюється і доповнюється новими способами здійснення правопорушень. Порухення податкового і митного законодавства становить тільки частину злочинності на шкоду економічним інтересам держави. Такі види, як отримання монопольних надприбутків, порушення правил конкуренції, шахрайство, кіберзлочинність, порушення споживчих норм і стандартів, фальсифікація бухгалтерської звітності однаковою мірою важко віднести як до традиційної компетенції міністерства внутрішніх справ, так і міністерства фінансів або іншої урядової структури. Взагалі, на сьогодні основним критерієм віднесення злочинних дій до економічних є не суб'єкт злочину і не об'єкт зазіхань, а спосіб (метод) здійснення і приховування [12].

Додатковою складністю є те, що частина злочинів скоюється всередині приватних або публічних корпорацій, фінансових установ їхніми власними співробітниками, клієнтами або партнерами. Відповідно до звіту аудиторської компанії «Pricewaterhouse Coopers» [13], викриття більшості таких злочинів здійснюється власними службами безпеки корпорацій і фінансових установ, і тільки після цього інформація передається до правоохоронних органів. А надмірний контроль над бізнесом та нав'язування йому правоохоронного захисту з боку держави може бути контрпродуктивним для розвитку економіки.

З цієї точки зору важливішим за інституційні моделі є європейський досвід створення інтерфейсів взаємодії різних правоохоронних структур і функціональної інтеграції інструментів протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави.

Окрім обміну інформацією і створення спільних баз даних, в європейській практиці широко застосовуються такі методи:

- спільні слідчі групи (метод застосовується в Австрії, Данії, Люксембурзі, Нідерландах, Португалії, Словенії, Туреччині, Фінляндії);
- міжвідомчі центри розслідувань (метод застосовується у Нідерландах, Фінляндії і Швеції);
- відрядження працівників і спільне розпорядження персоналом (метод застосовується у Бельгії, Великобританії, Ірландії, Іспанії, Італії, Нідерландах, Норвегії, Фінляндії, Франції) [14].

Підсумовуючи, зазначимо, що зарубіжний досвід дає різноманітні позитивні приклади: контролю за фінансовими операціями; уніфікації баз даних та забезпечення правоохоронних структур доступом до них; створення спеціальних органів по боротьбі з організованою злочинністю та побудови моделей правоохоронної системи; ефективного міжнародного та міжвідомчого обміну інформацією; горизонтальної інтеграції через спільні слідчі групи, міжвідомчі центри розслідувань, відрядження працівників та спільне розпорядження персоналом тощо. Водночас, використання цього

досвіду в Україні потребує залучення широкого кола спеціалістів, глибокого аналізу норм чинного законодавства та чіткого прогнозування практичної значимості та реалізації нововведень в правоохоронній системі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буткевич С.А. Досвід США щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом : учен. зап. Таврій. нац. ун-та ім. В.І. Вернадського. Сімферополь, 2008. № 1. С. 68–74.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 01.02.2023).
3. Кравчук М.В. Правова система США : навч. посіб. Київ : Нора-друк, 2004. 136 с.
4. Reichel P. Comparative criminal justice systems: A Topical Approach. New Jersey : Prentice-Hall, 1994.
5. Офіційний веб-сайт США (IRS). URL: <https://www.irs.gov/ru> (дата звернення 10.02.2023).
6. Шостко О. Ю. Зарубіжний досвід протидії організованій злочинності у сфері економіки. *Збірник наукових праць Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні*. Харків, 2002. № 3. С. 177–195.
7. Офіційний веб-сайт Великобританії (National Crime Agency). URL: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk> (дата звернення 10.02.2023).
8. Мельниченко А. М. Досвід Великобританії щодо протидії організованій злочинності та можливості його використання в українських реаліях. *Актуальні проблеми правового забезпечення протидії злочинності* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 2020. С. 65–67.
9. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія. Харків : Право, 2017. 252 с.
10. Титаренко О. О. Досвід Німеччини в програмуванні протидії злочинності в сучасних умовах. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 267–274.
11. Шостко О. Ю. Аналіз ефективної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованій злочинності в окремих європейських країнах. *Проблеми законності*. 2009. № 1. С. 176–185.
12. Європейський досвід організації системи протидії економічній злочинності : Аналітична записка Нац. ін-т стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1106> (дата звернення 10.02.2023).
13. Cybercrime: protecting against the growing threat. Global Economic Crime Survey. Pricewaterhouse Coopers. URL: http://www.pwc.com/en_GX/gx/economic-crime-survey/assets (дата звернення 10.02.2023).
14. Олійник Ю. Я., Серета Т. М. Європейський досвід запобігання організованій злочинності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* : наук. – пр. журн. / Міжвід. наук.-досл. центр з пробл. боротьби з організ. злоч. Київ, 2013. № 1(29). С. 365–370.